

Pie
mikrofona
GUNĀRS
JĀKOBSONS

821.174-94

Ja 336

Grāmatas noformējumā izmantotas fotogrāfijas
no Gunāra Jākobsona personīgā arhīva

Eduarda Groševa vāka dizains

Gunārs Jākobsons

Pie mikroфона Gunārs Jākobsons

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Gundega Sēja*

Korektore *Elīna Vēja, Zaiga Lasenberga*

Mākslinieciskais redaktors *Eduards Groševs*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra iela 6,

Rīga, LV-1010. Red. nr. L-4020.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana
vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība

Krimināllikuma 148. pantā.

© Gunārs Jākobsons, 2020

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2020

ISBN 978-9934-0-8940-4

2019

Laiks, jožot kā negudrs, gadu ripuļus sametis kaudzē, un ej nu tagad tos vētī – kurš tavs draugs, kurš skauģis vai naidnieks. Turklāt pienācis brīdis, kad tas veicams tikai un vienīgi pašam. Tavam ES, kas ar neizprotamu grimasi pierē lūkojas spogulī, palai kam uzsmaidot, citkārt piktojoties, dažubrīd domīgi klausoties un klusējot vai gluži vienkārši atmetot ar roku. Sak, ko nu vairs, kas bijis, tas bijis...

Es neesmu sācis staigāt sešu mēnešu vecumā, nepratu lasīt, kad man bija *tlīs*, sešos gados nezināju vairākas svešvalodas un nerisināju Pitagora teorēmu. Biju parasts lauku puišelis, kura horizonts austrumos bija mazā Svītenes upīte, rietumos – balts, putekļains lielceļš, kas vienoja Jelgavu un Bausku, ziemeļus upes krastā piesedza zema, gara, pelēcīga būve, kuru sauca par Paugu krogu un kur it bieži ceļā uz Jelgavas tirgu piestāja leišu zemnieki, bet dienvidos gozējās Krūmiņu māju ābeļdārzs, kurā vai ik vakaru savu zeltīto trompeti pūta kaimiņpuika Imants.

Mana pasaule bija neliels pagalms, kur pavasarī ziedēja ceriņi, vasarā smaržoja pujuenes un visādas citādas puķes, kuras es nepazinu, un ogulājiem, ķiršiem un plūmēm apstādīts lauciņš no diķa līdz šķūnim. Tā bija mana paradīze, un gribas cerēt, ka tāpat arī domāja mani vienīgie rotaļu biedri – resns, dzeltens plīša lācis, paliela gumijas bumba un koka automobilis. Neatceros, kā tur īsti bija Maksam un Moricam, bet es savu pirmo nedarbu pastrādāju tad, kad vasaras otrajā pusē notika lielā medus sviešana. Tēvs ar sietiņu galvā un dūmu kannu pie rokas gāja dravā un stiepa iekšā medus rāmjus, mamma atvākoja kāres un grieza medsviedi, es maisījos pa kājām, līdz manu uzmanību piesaistīja kāds liels māla pods virtuvē, kas bija zeltainā un smaržīgā medus pārpilns. Tikko biju iemācījies staigāt un, tā kā biju pilnīgi kails, nodomāju nedaudz “atvēsināties” un nekavējoties rāpos podā iekšā.

Neatceros, ciktāl īsti tiku, bet ar medu biju noziedies no galvas līdz kājām, un pirmā medus vanna man beidzās ar pamatīgu mammas brāzienu.

Kad paaugos, man uzticēja dūmu kannu un, gribi vai ne, man bija jāpalīdz tēvam, jo mūsu “Bodnieku” mājās to stropu bija stipri daudz. Tiesa, tēvs, būdams izcils un pazīstams biškopis, bieži devās talkā arī citiem dravniekiem. Kādā tveicīgā vasaras dienā, kad mājās bijām abi ar mammu, ābelē iemetās spiets. Neko darīt, ātri sagērbām savus biškostīmus, paķērām spietuvi – palielu kasti ar pārklātu marli –, dūmu kannu, birstīti pagārā kātā un knaibles un gājām ķert spietu. Bites todien bija stipri agresīvas, daža laba iedzēla, bet briesmas piezagās negaidīti. Kad mamma mēģināja nokniebt zaru, lai to ar visām bitēm ievietotu spietuvē, zars pēkšņi atlūza un uzkrita man uz rokas. Dzēliens sekoja dzēlienam, man tās bija lielas sāpes, mammai – nopietns pārbīlis, jo vairāki desmiti dzēlienu bērnam var būt liktenīgi. Līdz Jelgavas slimnīcai 20 kilometri, satiksmes, protams, nekādas. Drīz pēc dzeloņu izņemšanas mana roka bija iepakota slapjos mālos, lai noņemtu karstumu. Un tad nāca pats trakākais – mamma man nez kāpēc lika izdzert 50 gramus šņabja. Atceros vēl šobrīd – tas līdzinājās īstai inkvizīcijai. Bet, redziet, viss beidzās laimīgi, un es, lūkojoties spogulī, vēl tagad turpinu rakstīt...

CILTSKOKS — RAIBS KĀ PASAULE

Nezin kāpēc – varbūt sava slinkuma, pieticības vai nevaļas dēļ – es nekad neesmu mēģinājis izdibināt savu ciltskoku, tālab īsti nezinu, vai esmu nācis no Jaunsvirlaukas tatāriem, žemaišiem, zviedriem vai ukraiņiem, kaut gan savus vecvecākus atminos itin labi. Svitenes upes ielokā, pāris kilometrus no “Bodniekiem” uz Bauskas pusi slējās “Reipodu” saimniecība – tiem laikiem grezna divstāvu māja un veranda ar ornamentētiem, krāsainiem lodziņiem, plašs stallis, biežām akmens sienām apjozta kūts, kur mita vairāki desmiti mājlopu, kā arī tāds brīnums kā traktors, pateicoties kuram tika uzarti, apsēti un nopļauti 30 hektāri leknas Zemgales zemes. Vecvecāku Annas un Jāņa ģimene, kā jau tajos laikos ierasts, bija visai kupla. Mana krustmāte Emīlija diezgan jauna pārcēlās uz Rīgu, apprecējās un ilgus gadus dzīvoja vienā no Cēsu ielas piecstāvu namiem, strādādama par kancelejas sekretāri turpat blakus esošajā Sv. Ģertrūdes baznīcā. Anna, kuru ģimenē sauca par Anniņu, kļuva par mācītājmācāmu, mijot gredzenus ar plaši pazīstamu teologu Jāni Kundziņu, kurš savulaik laukos mani arī nokristījis un kura atdusas vieta atrodas Meža kapos netālu no Viļa Lāča monumenta. Mans krusttēvs Vilis Jākobsons savu dzīvi saistīja ar Latvijas armiju, kļūdams par virsnieku. Kad sākās okupācijas laiks, viņš vērsās pie Viļa Lāča, sava skolasbiedra, mēģinot rast palīdzību, lai izvairītos no represiju briesmām, taču viņa lūgums bija palicis bez atbildes, un krusttēvs gāja bojā kaut kur Astrahaņas pusē. Arnolds, kuram vecāki bija novēlējuši īpašumu, saimniekoja “Reipodos”, līdz bija jāizšķiras: vai nu tevi kā lielsaimnieka dēlu un aizsargu ar visu ģimeni nosūtīs uz Sibīriju, vai arī jābēg uz Rietumiem. Arnolds izvēlējās pēdējo variantu un ar sievu, meitām Mirdzu un Ainu devās uz Ameriku, kur nodzīvoja līdz pat sirmam vecumam.

Mani vecāki ar brāļa ģimeni juku laikos nesarakstījās, jo bijis bail to darīt, turklāt es visos dokumentos – gan sākot studēt, gan stājoties darbā, gan braucot uz ārzemēm – kadru anketā rakstīju, ka man nekādu radu nekur ārzemēs nav. Es un mans brālēns Haralds ar māsīcu Mirdzu sākām kontaktēties vien deviņdesmitajos gados, kad Amerikā arī tikāmies, toreiz saņēmu ģenerālpilnvaru, lai pēc saviem ieskatiem rīkotos ar “Reipodu” zemes īpašumu. Gadiem ejot, aizvien skaidrāk sapratām, ka mums šī nasta ir pārāk smaga un nepanesama, tāpēc zemi pārdevām lielzemniekam, kurš tur saimnieko vēl joprojām.

Vecākais dēls Annas un Jāņa ģimenē bija mans tēvs, kuram vecāki bija izvēlējušies tiem laikiem neparastu vārdu – Žanis. Kad viņu iesauca dienestā, armijas priekšnieki vārdu “Žanis” karaklausības apliecībā ar sarkanu tinti bija nosvītrojuši un latviskojuši ar ierakstu “Jahnis”... Pārnācis no dienesta, tēvs nolēma izvēlēties savrupu dzīves ceļu un turpat netālu no dzimtas ligzdas sāka būvēt pats savu divstāvu māju lielceļa malā, kurai deva nosaukumu “Bodnieki”, jo savu dzīvi bija nolēmis saistīt arī ar tirdzniecību.

Manu vecvecāku dzimtai pa mātes līniju ir vēl tālāka un jucekļīgāka vēsture. Vectēvs Timofejs Tkačovs ar sievu ir nācis no Ukrainas puses. Atceros, ka mamma vēl pēckara gados uz turieni sūtīja vēstules trīsstūrīša formā, uz kurām rakstīja *“Украинская ССР, Курская область, Белогорский район, село – Долгие Буды”*. Vectēvs acīmredzot bijis gudrs un tālredzīgs cilvēks. Jau pirms revolūcijas aizbraucis uz Ameriku, vairākus gadus smagi strādājis uz celtnēm, sapelnot naudu, lai pēc tam nevis atgrieztos dzimtajā pusē, bet par jauno mītnes vietu izvēlētos Latviju. Viņš iegādājās 15 hektārus lielu zemes gabalu Vircavas pagastā, ierīkoja saimniecību “Dālderī”, kur sāka saimniekot kopā ar savām četrām meitām – vecāko meitu Uļjanu, kas vēlāk kļuva par manu mammu, kā arī Ninu, Tatjanu un Olgu. Tatjana ieprecējās Rīgā, bet pārējās māsas savu dzīvi saistīja ar laukiem, kad vēlākajos gados vecāki iegādājās vēl vienu zemes īpašumu tā paša pagasta “Jaunrudājos”.

Mana tēva mājās “Bodniekos”, kas tiem laikiem bija plašas un modernas mājas, bija ne vien veikals, kurā pārdeva visu ko – gan maizi, sāli, cukuru, alu, gan petroleju un pakavu naglas –, bet vēlāk tur iekārtoja arī kafejnīcu, precīzāk, iedzertuvi. Tēvs rīkoja arī dažādus saviesīgus sarīkojumus un pasākumus, piemēram, aizsargu balles. Viņš arī pats, būdams muzikāls, labprāt tajās piedalījās, dažkārt uzspēlējot flautu, ermoņikas vai blumīzeri, ne reizi neaizmirstot savu iemīļotāko gabalu “Šalc zaļais mežs”, kuru arī es, atceroties tēvu, uz savām mutes harmonikām šad tad uzspēlēju.

Tad nāca kāds tēvam liktenīgs piedāvājums – “Bodniekos” noorganizēt “Singer” izšūšanas kursus. Savulaik tiem bija liela piekrišana, un arī uz šīm nodarbībām pulcējās vismaz pāris duči apkārtnes sieviešu. Šos kursus, kas notika daudzviet Latvijā, vairākus gadus vadīja mana mamma, tolaik Uljana Tkačova. Bet – uz “Bodniekiem” kā atbrauca, tā arī tur palika... Mani vecāki gredzenus mija 1934. gada 20. maijā.

JOPROJĀM ZĒNĪBAS SPOGULĪ

Turpinot lūkoties savas zēnības spogulī, nekādus dižus niķus un stiķus diemžēl nesaskatu. Jo lauku dzīvei allaž ir ne tikvien savs neatkārtojams krāšņums, bet arī ikdienas smagums un ritms, kuram – vēlies vai ne – tu esi pakļauts. Mūsu ģimene nekad nav bijusi nedz bagāta, nedz arī nabaga; zemes nav bijis pārāk daudz – sākumā trīs hektāri, vēlāk mazliet vairāk... Ar lopiem īpaši neņēmāmies – bija zirgs, lai atvestu no Jelgavas preces un tirgū nogādātu medu vai ābolus, kuru ražas gados bija apnicīgi daudz; parasti vēl viena govs, kāda aita, pāris piļu vai zosu, vistu bars, tā ka darbu un pienākumu arī man kā puiselīn bija pārpārēm. Kad dažkārt ar grāmatu rokās nolīdu kaut kur aiz krūma diķmalā, itin bieži atskanēja mammas balss: “Guni, ej sakapā lapas, Guni, jāiet pie siena, Guni, ej salasi ābolus...” Tēvs, kuru mājās godājām par papu, lielāko dienas daļu pavadīja veikalā aiz letes, un, tā kā viņam bija problēmas ar kājām, tad nācās piepalīdzēt arī viņam, gan saņemot un izdodot naudu, ienesot no pagriba kādu limonādes un alus pudeli, taisot cukura tūtas, novācot traukus, uzkopjot grīdas un veicot citus darbus.

Vienubrīd kilometrus sešus no mājām pie Ražas pienotavas tēvs bija atvēris vēl vienu veikaliņu, kas mani, protams, īpaši neiepriecināja, bet tas nez kāpēc ātri bankrotēja. Palika gan tās pašas bites – drava ik gadus paplašinājās, un nemazinājās arī izsaukumi uz kaimiņu mājām, kur palīgos bieži vien tiku aicināts arī es. Tēvs labprāt veica arī stiklinieka darbus, kas man tīri labi patika. Ne tik daudz pati mērīšana un griešana, kas šad tad beidzās ar asiņainiem pirkstiem, bet tēva gatavotās ķītes un pernicas smarža man vēl tagad kairina nāsis.

Man bija divus gadus jaunāks brālis Igors, kurš jau no bērnības sirga ar kādu nopietnu nervu kaiti – nedz staigāja, nedz arī runāja. Tas prasīja no mammas lielu pašuzturēšanos, daudz piļu un negulētu nakšu, un arī tur es, protams, nepaliku malā – palīdzēju,

cik un kā vien, puisēlis būdams, pratu un spēju. Iemācījos arī zirgu iejūgt un govī izslaukt, izņemot vienu, šķiet, Brunce to sauca, kas bez mammas nevienu citu sev klāt nelaida. Mani mēģinājumi parasti beidzās ar govīs spērieniem, draudīgu astes vicināšanu un izgāztiem piena spaiņiem.

Dienas šķīta gaišākas un debesis zilākas tad, kad drīkstēju satikties ar kaimiņu puikām. Tas gan nebija sevišķi bieži, un to apkārtnes draugu arī nemaz tik daudz nebija. Visbiežāk laikam gan spēlējos kopā ar Ošu Robi, kas dzīvoja kaimiņu “Tūbās” un vēlākos gados tika cildināts kā Roberts Osis – vairākkārtējs republikas kombainieru sociālistiskās sacensības uzvarētājs. Panākumi deva viņam iespēju vienam no pirmajiem pagastā iegādāties automašīnu “Moskvič”.

Nedaudz attālāk dzīvoja amatnieka Lazdiņa ģimene. Vēlāk kopā ar Ausekli Lazdiņu mācījāmies Jaunsvirlaukas pamatskolā, dzīvojām internātā un kādā vakarā par ilgu klaigāšanu un dauzīšanos pirmo un vienīgo reizi saņēmām pērienu – vistiešākajā nozīmē – no direktora Tālivalža Pavāra. Tas gan Auseklim netraucēja pēc gadiem kļūt par Valsts plāna komitejas priekšsēdētāja Miervalda Ramāna vietnieku un republikas enerģētikas ministru...

Vēl kādu kilometru uz priekšu Starpas krogs, kur vienmēr bija interesanti būt kopā ar darbīgajiem brāļiem Šleiteriem. Reiz vecākais no viņiem – Imants vai, kā viņu toreiz saucām, Elmārs – atklāja noslēpumu: uzveda mani augšā mājas bēniņos, kur no pakša izvilka pistoli, īstu, ko turēju rokās pirmo reizi, – tā esot piemiņa no tēva, Latvijas laika virsnieka. Pagāja laiks, un Imants kļuva par vienu no pirmajiem Latvijā, kas pats savām rokām uzmeistaroja automobili un uzvarēja PSRS pirmajās meistarsacīkstēs kartingā.

Un kur tad vēl čigānu Jazdaucku dzimta, kas dzīvoja turpat netālu pāri ceļam sādžiņā lielā, nedaudz biedējošā koka mājā. Tēvs – drūms, lielām ūsām, māte – apaļa kā baļļa (tā man toreiz likās) un trīs dēli Vilis, Heinis un Oskars. Visciešākā draudzība man izveidojās ar jaunāko – Oskaru. Viņš bieži nāca uz veikalu izlūgties kādu našķi vai šo to nopirkt, un mēs varējām aizskriet līdz upei vai turpat sētā

paspēlēties, griežot vilciņu vai ripinot metāla stīpu. Kad vācu laikā šad tad vasarā tēvs man lika apstaigāt tuvākās mājas ar apkārtrakstu rokās, parasti gājām divatā ar Oskaru – tā bija drošāk, jo katrā sētā vaukšķēja nikni suņi un arī saimnieki mūs parasti sagaidīja ar drūmu un nelaiپnu seju. Apkārtraksts, kas katram zemniekam bija jāparaksta, bezkaislīgi atgādināja par klausām vai šķūtīm, kuras tiem ar savu zirgu un ratiem noteiktā laikā un apmērā bija jāpilda kā obligāts pienākums, vedot granti vai akmeņus, piedaloties mežu darbos un veicot citas ar transportu saistītas funkcijas. (Šī spaidu sistēma tā sauktajā zviedru Vidzemē tika ieviesta jau 17. gadsimtā. Latvijā šo kārtību regulēja 1921. gada 9. martā pieņemtais Likums par šķūtīm.) Diemžēl nezinu, kur un kā Jazdaucku ģimene pagaisa no mana redzesloka... Esmu centies sameklēt kādu no atvasēm, bet pagaidām veltīgi. Vien atmiņas smeldz...

Bet bērnības atmiņas jau nu ir un būs tās pašas spilgtākās, dziļākās un paliekošākās. Īpaši tad, kad, sirdij strauji pukstot, tev jāpošas un mammai pie rokas pirmo reizi jādodas uz skolu. To, kuru no apkārtnes skolām izvēlēties, protams, izlēma vecāki. Turklāt tas nemaz nebija tik viegli un vienkārši. Mūspusē atradās trīs skolas – ap 3 km attālā Grīvas četrgadīgā skoliņa, uz kuru varēja tikt, šķērsojot lielceļu, tad pa lauku taciņu aizejot līdz sādžai, kur ikvienu gājēju sagaidīja un pavadīja skaļš kranču koris, tālāk – cauri krūmājiem pa bieži vien piemirkušu lauku ceļu līdz nelielai sarkanu ķieģeļu ēkai, kas lepojās ar Grīvskolas nosaukumu. Otrpus Svitenēi, aptuveni 5 km attālumā, vairāk uz Jelgavas pusi bija Staļģenes skola, uz kuru arī veda vien grāvmalu taciņas un izdangāti lauku ceļi, kas rudens un pavasara pusē bieži vien līdzinājās sarkanīgai māla putrai, no kuras izvilkt mazo kājeli, kas bija ieslēpta nedabiski lielā gumijniekā vai amerikāņu šņorzābakā, kuru dēvēja par tanku, nemaz nebija tik vienkārši. Vecāki izvēlējās Jaunsvirlaukas tautskolu, kas no “Bodniekiem” bija aptuveni 4 km atstatumā, kaut aiztikšana līdz turīenei arī nebija sevišķi viegla. Pirmām

kārtām jau Svitene, kas, palu laikā izejot no krastiem un aiznesot visas laipas, tiltus un tiltiņus, drīzāk atgādināja Lielupi, un tad varēja līdzēt tikai skolas internāts vai divreiz tālāks ceļš cauri Jaunsvirlaukas centram, kur Sviteni šķērsoja drošs un stabils tilts.

Pēc visai aptuvenām ziņām, skola uzcelta 1872. gadā, un to iesvētījis Salgales evaņģēliski luteriskās draudzes mācītājs Morics Vilhelms Konradijs. Sākotnēji Jaunsvirlaukas skola bijusi divgadīga vai trīsgadīga, pirmās brīvvalsts laikā tā skaitījies kā četru klašu pirmās pakāpes pamatskola, un, lai apgūtu pamatskolas pilnu kursu, skolēni mācības turpināja vai nu Staļģenē, vai arī Rundāles pilnajā pamatskolā.

Pirmajos krievu laikos 1940.–1941. gadā skolēnu skaits nedaudz pieaudzis – to bija nepilns simts, lai gan klases tikušas vai nu kombinētas, vai apvienotas. Vācu laikā tāpat kā visās Latvijas pilnās pamatskolās arī šajā bija sešgadīgs kurss, bet, kad 1942. gada pavasarī es kļuvu par pirmklasnieku, skolu lepnī dēvēja par Jaunsvirlaukas tautskolu.

Pēc otrreizējās krievu armijas ienākšanas to atkal reorganizēja, nedaudz paplašinot līdz tiem apstākļiem raksturīgajai pagasta vai ciema septiņgadīgajai skolai, papildinot arī skolotāju sastāvu. Pēc gadiem 20 skola uz neilgu laiku pārtapa pat par astoņgadīgu mācību iestādi, bet, kad lauku dzīve tika koncentrēta lielākos ciematos, Jaunsvirlaukas skolu 1970. gadā pēkšņi likvidēja, priekšroku dodot Staļģenes “gaismas pilij”, kas dibināta 1921. gadā. Tās priekšrocības bija palielais ciemats, kurā skola atradās, tilts pāri Lielupei, kas kara gados tika sagrauts, bet 1980. gadā atjaunots, kā arī samērā netālais ceļu mezgls pie Ošu kroga dzirnavām, kur Staļģenes ceļš saplūda ar Bauskas–Jelgavas lielceļu 15 km attālumā no Jelgavas. Baumoja arī, ka Jaunsvirlaukai vairs nepieticis bērnu, bet, iespējams, manas skolas liktenis tika izlemts jau 1969. gadā, kad Jaunsvirlaukas kolhozu “Rīts” apvienoja ar kolhozu “Staļģene” (kādreiz tas bija Ļeņina vārdā nosauktais kolhozs), tā centru, vēlāk arī ciema centru, *aizbīdot* uz Staļģeni.